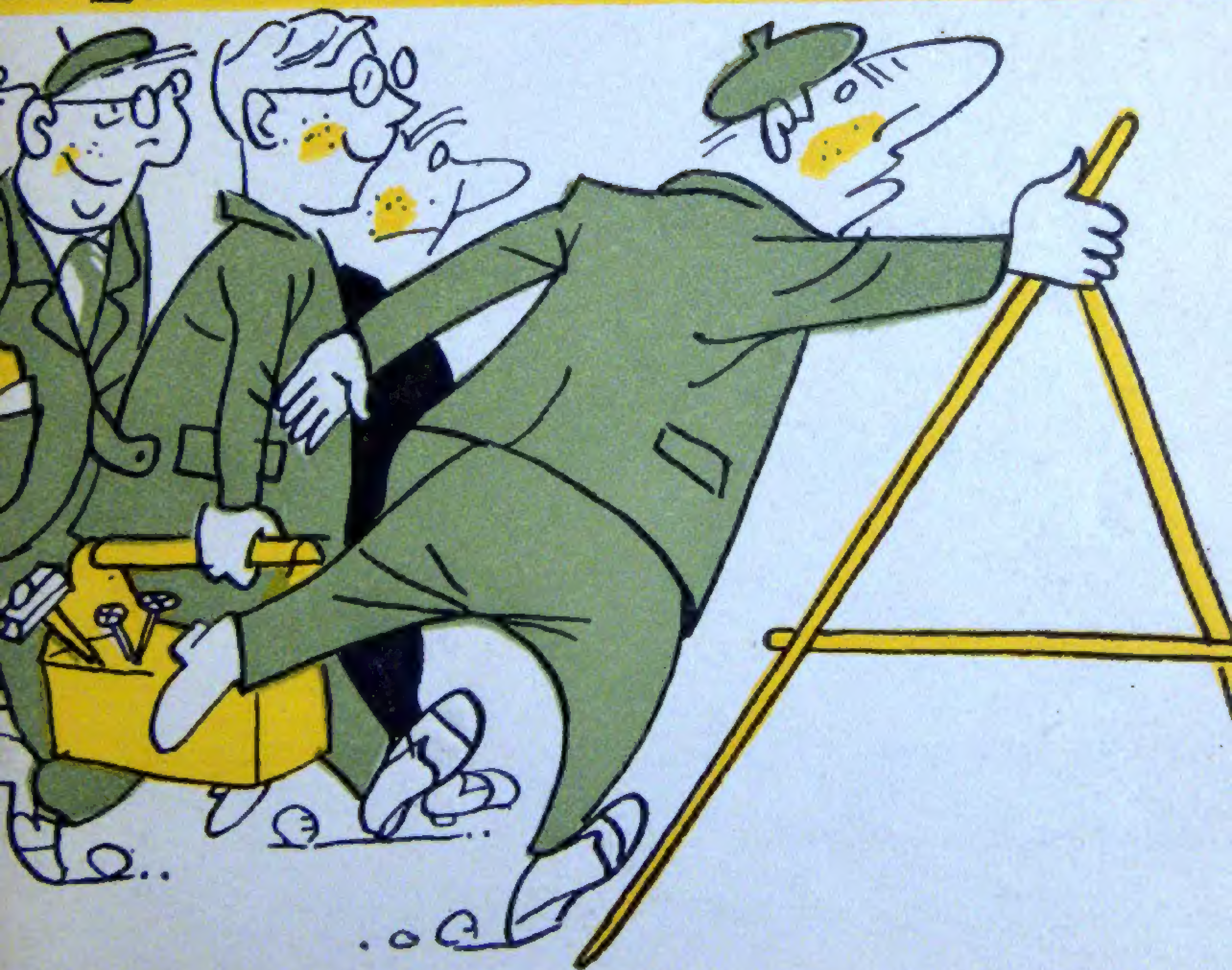
Вядзьмак Лысагорскі

Сказ пра Лысую гару

Вядзьмак ЛЫСАГОРСКІ

СКАЗ ПРА ЛЫСУЮ ГАРУ

ПАЭМА

Мастацкае афармленне А. І. ГАРМАЗЫ, А. П. КАРШАКЕВІЧА

БІБЛІЯТЭКА «ВОЖЫКА»

ВЫДАВЕЦТВА ЦК КПБ
МІНСК — 1988

Паэма «Сказ пра Лысую гару» з'явілася ў самым пачатку 70-х гадоў. Гэта быў і пачатак таго застою ў жыцці нашага грамадства, які цяпер рашуча пераадольваецца партыяй і народам. Вядома, у тых умовах ніяк не заахвочвалася вострая грамадзянская сатыра, плённае адкрытае развіццё якой магчыма толькі тады, калі грамадства шчыра клапоціцца пра сваё духоўнае здароўе і мае мужнасць глядзець у вочы самой суровай праўдзе. Вось чаму паэма «Сказ пра Лысую гару» аказалася ананімнай і ў друк не магла трапіць. Яна распаўсюджвалася ў машынапісных і пісаных копіях і хутка набыла шырокую вядомасць, куды большую, чым многія тагачасныя друкаваныя творы. Вялікі поспех паэмы, засведчаны і неаднаразовымі спробамі яе пераймання, быў невыпадковым. Ён абумоўлены сатырычнай вастрынёй твора і яго відавочнай таленавітасцю. Аўтар «Сказа пра Лысую гару» абапіраўся на багатыя традыцыі народнага смеху беларусаў, а таксама на вопыт нашай сатырычнай літаратуры, якая ведала яркія ўзлёты яшчэ з часоў старажытнасці, даўшы такія выдатныя творы, як «Прамова Мялешкі» і «Ліст да Абуховіча», а ў XIX стагоддзі — «Энеіду навыварат» і «Тараса на Парнасе», не кажучы ўжо пра бліскучую сатыру нашага сучасніка К. Крапівы. Менавіта

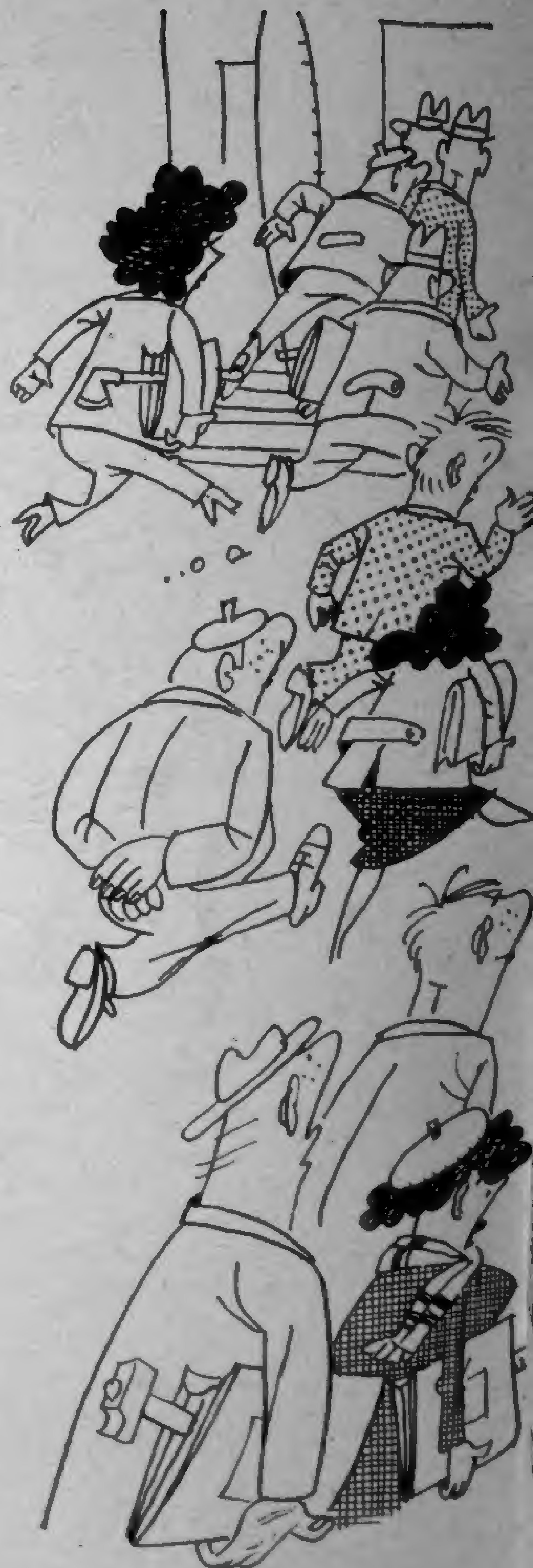
крапівінская сатыра і асабліва «Тарас на Парнасе», які даўно стаў па сутнасці народным творам, і былі тымі ўзорамі, на якія, мяркуючы па ўсім, свядома «раўняўся» аўтар «Сказа...», яўна адштурхоўваючыся і ад некаторых апрабіраваных у паэме пра Тараса прыёмаў, і ад яе паэтыкі, арыентаванай на каларытнае, часам здзекліва-грубаватае, але выразнае і ёмістае народнае слова. Зразумела, ананімны стваральнік «Сказа пра Лысую гару» пры гэтым застаецца арыгінальным мастаком, далёкім ад простай пераймальнасці. Сюжэтны каркас яго твора грунтуецца на рэальнай у аснове сваёй падзеі — дзяльбе садова-агародных пісьменніцкіх участкаў і дачным будаўніцтве на іх. Ёсць у паэме і дакладна ўзноўленыя факты, звязаныя з гэтай падзеяй. Але разам з тым трэба падкрэсліць, што перад намі твор не дакументальны, а мастацкі. Ды яшчэ сатырычны. А гэта азначае, што аўтар свабодна карыстаецца фантазіяй, пісьменніцкім вымыслам. І, канечне ж, многае перабольшвае, падае ў карыкатурна-жартоўным і гратэскава-сатырычным асвятленні. Сапраўдная сатыра ўвогуле наўрад ці абыходзіцца калі без перабольшанняў і завастрэння. Бо якраз гэта — галоўная зброя сатыры, той яе сродак, які дазваляе паказаць у смешным выглядзе ўзятую пад абстрэл з'яву. Мне здаецца, што аўтар бясспрэчнага поспеху дасягае там, дзе ён ад жартоўна-сяброўскага, а часам і з'едліва-сатырычнага асвятлення канкрэтных пісьменніцкіх фігур пераходзіць да абагулена-тыпізаванай размовы пра некаторыя нашы заганы («Быў час, быў век, была эпоха»). Тут грамадзянскі пафас яго сатыры, яе з'едлівасць і дзейсная сіла выяўляюцца найбольш моцна і трапна.

Наконт жа канкрэтных фігур увогуле можа ўзнікнуць пытанне, ці правамернае іх жартоўна-сатырычнае асвятленне. А чаму б і не? Пішуцца ж пародыі і нават з'едлівыя эпіграмы на жывых пісьменнікаў, часам і грахі адных прыпісваюцца другім, малююцца карыкатуры на вельмі вядомых асоб, бывае, і пад выглядам сяброўскіх шаржаў, як гэта найчасцей атрымліваецца ў таленавітага К. Куксо. І, здаецца, ніхто ад гэтага не памірае. Бо нікому не прыходзіць у галаву супастаўляць намаляваную мастаком карыкатуру з рэальным фатаграфічным адбіткам. Зусім гэтак жа не трэба ў створаных ананімных аўтарам літаратурных вобразах шукаць адпаведнасці, а тым больш поўнай, з рэальнымі прататыпамі. А смяяцца? Смяяцца можна. Кажуць, гэта ўмацоўвае жыццёвы тонус здаровага чалавека і здаровага грамадства таксама.

Дзмітрый БУГАЁЎ,
адзін з высмеяных лысагорцаў.

1. ДЗЯЛЬБА

Наш век — наогул вельмі тлумны,
Мы з гэтым звykліся даўно:
Футбол, і бокс, і джаз бяздумны,
І п'янкі з сексам заадно.

Але такога сабантуя,
Што цэлы дзень пад крык і віск
Грымеў у нашым доме ўтульным, —
Яшчэ не ведаў стольны Мінск.

Не знаў і дом, усім нам любы,
Дом, дзе, не стаўшы пад вянец,
Калісьці сам гаўляйтар Кубэ
Аддаў бясслаўна свой канец.

Так, сабантуй бывае й дробны.
Ды як зірнуць з усіх бакоў —
Дык гэты быў якраз падобны
На карчаванне кулакоў.

Спачатку ціха паміж люду
Усюды чуткі папаўзлі,
Што наразаць гароды будуць
З абетаванае зямлі.

Затым, як залп пасля атакі,
Як звон магутны, вечавы, —
Пранёсся кліч: «На сход, пісакі!
На сход выходзьце, хто жывы!»

— Дык, значыць, праўда, братцы?
Дзеляць?
І вось, штурхаючы народ,
Пабеглі аўтары і чэлядзь
У Дом пісьменнікаў на сход.

Ляцелі жонкі, перлі цешчы,
Швагры, залоўкі, дзевяр'ё.
І хто з бальніцы змог уцекчы, —
Усе імчалі, як звяр'ё.

Бо знали: той, хто самы першы
Патрапіць сёння на дзяльбу —
Адхопіць кус з усіх найлепшы
І тым заслужыць пахвальбу.

Яшчэ глыбока ў сэрцы кожны
Хаваў надзею ўсіх надзей,
Што абразаць пачнуць заможных
І можна іх урваць надзел.

Куды лацвей схапіць не пустку,
А ўжо гатовую граду —
І хрэн гатовы, і капустку,
І сліў, і яблынь чараду.

Шамякін, праўда, быў спакойны:
Яму паспелі ўжо сказаць —
Адтуль, з гары: «У вас ніколі
Мы не дазволім абразаць».

Сёй-той жа быў і азадачан:
А што, як гэта галыцьба
Расшкамутае нашы дачы?
Якая ж будзе тут дзяльба?

Але ўладальнікі фальваркаў
Дарма дрыжалі па дамах:
Ніхто не думаў біць па карку,
На іх дабро рабіць замах.

Паўнюткі дом гудзеў, як вулей,
І нецярпенне ўсё расло,
Пакуль, нарэшце, не пачулі
Святую праўду вешчых слоў.

Адкрыў прафорг Шушкевіч веча:
— Сябры, вы ведаеце, што
Каля Заслаўя, на пустэчы,
Далі гародаў роўна сто.

Сябры! Паўстаў неперраможны—
З-пад тоўшчы часу ў дзвесце год—
Кандзідаў лозунг: «Хай жа кожны
Капае сам свой агарод...»

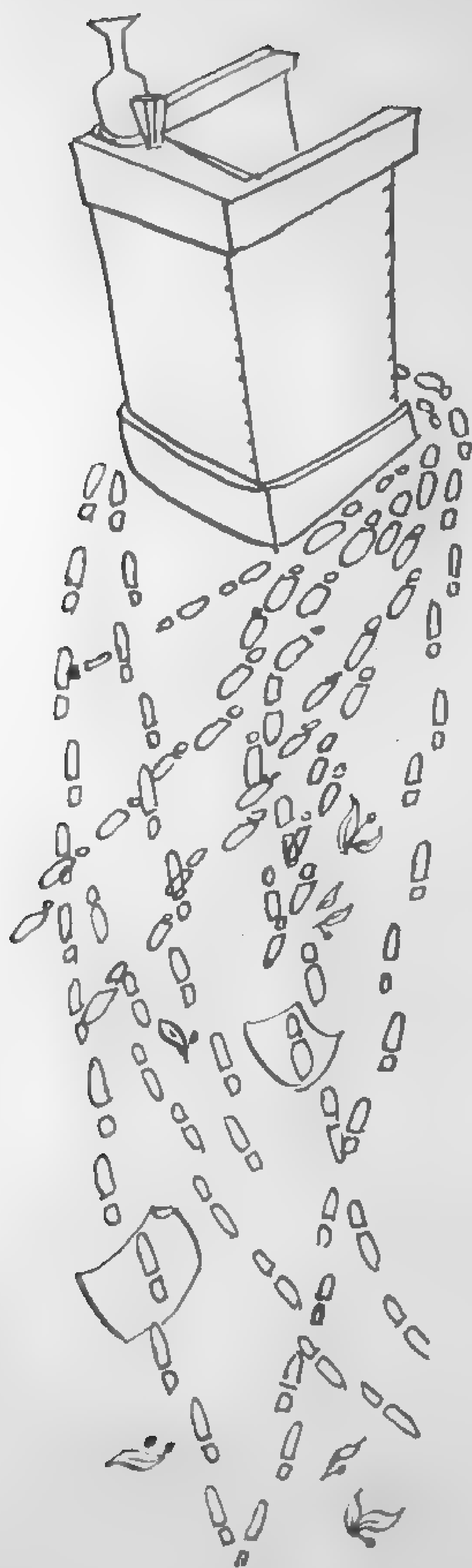
Тады ўскіпеў паэт з народа:
«Мне срам, потомку кузнецов!
Какие ж это огороды,
Коль без готовых огурцов?»

Ды прыступілі ўсё ж да торгу—
Дзяльба пайшла сваёй чаргой,
І Валасевіч на прафорга
У наступ рушыў з качаргой.

— Дзялі, птамаць, сумленна й
чэсна,
Бо, калі будзеш махляваць,
Па голым чэрапе як трэсну,
Дык і пакоцішся, птамаць...

Шушкевіч, глянуўшы з дакорам,
Парадак абвясціў такі:
— Спярша давайце пагаворым,
Пасля пацягнем жарабкі.

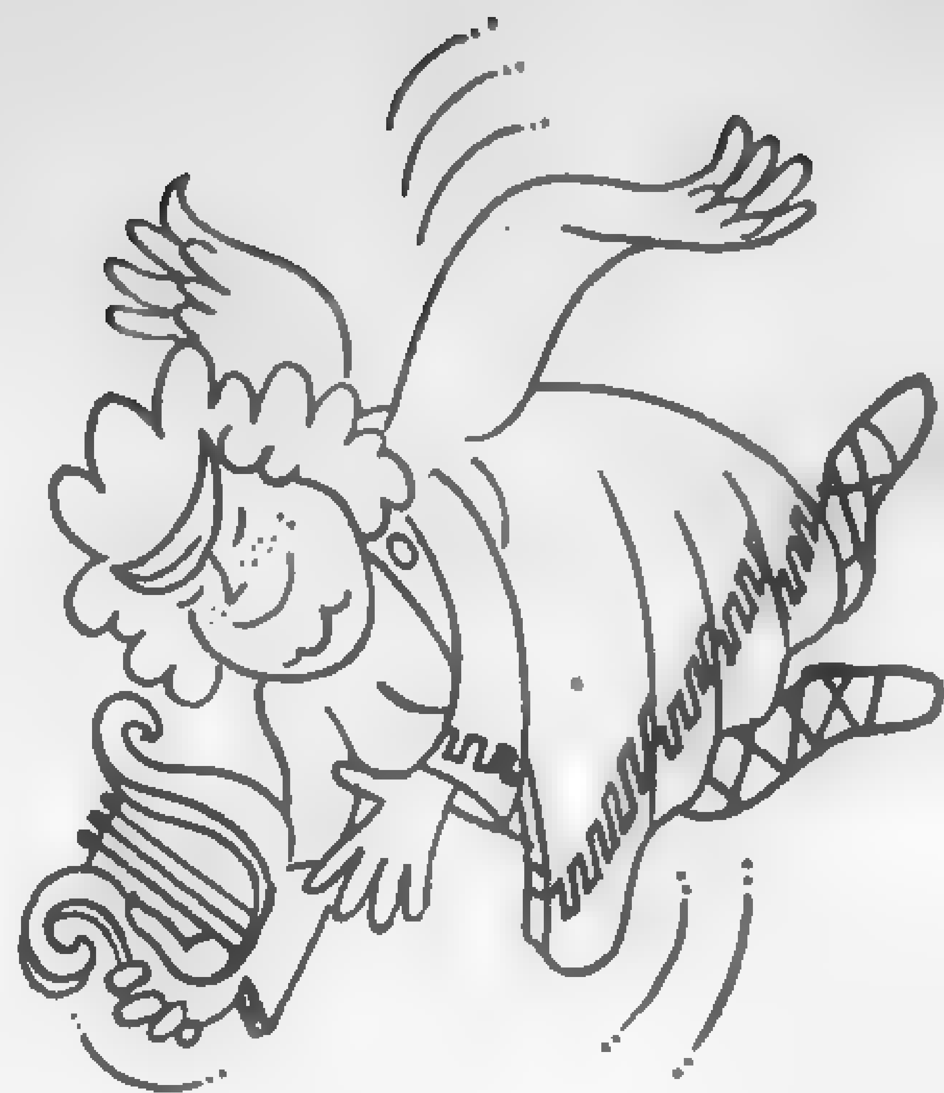

Антон Бялевіч — хоць і моргаў —
Рвануўся першы слова ўзяць
І на няшчаснага прафорга,
Рукой махнуўшы, крыкнуў: — Сядзь!

Я не Шамякін і не Броўка,
Я не вазьму сабе грады.
Пакуль на свеце ёсць Дуброўка —
Яе пясняр я назаўжды...

І так махнуў рукою бурна,
І крутануўся так Антон,
Што па інерцыі з трыбуны
Пайшоў на публіку вінтом.

Ды ў той жа міг падняўся Ставер
(Ста-ры, іначай, вер-шаплёт).
Як кавялу, нагу адставіў
І даў фантазіі палёт.

— Ў мяне ў любым раёне грады,
У кожнай вёсцы — свой народ.
Куды прыеду — там і рады,
Там і вядуць мяне ў гарод.

Там рэдзьку з хрэнам ем ад пуза,
Турнэпсы ўволю храбашчу,
А як налопаецца Муза —
Да ночы вершамі трашчу.

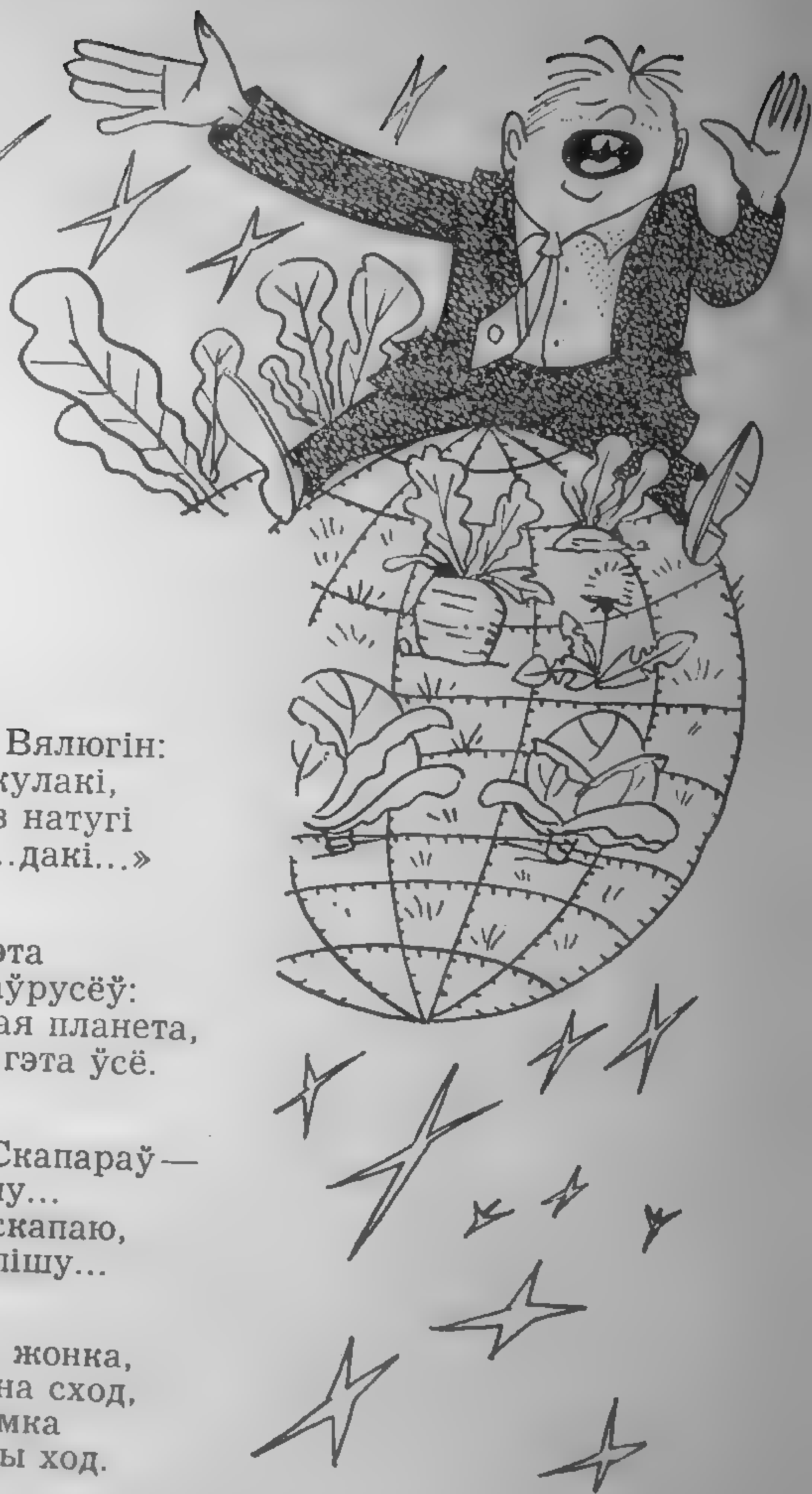
У баразне й начую часам —
І сніцца розная х....:
То Скрыпка з Эвентавым разам,
То нейкі Чавускі-Вірня...

Тут Дзеружынскага заела:
— Я ж першы ў спеўніках стаю!
Мне балбатня ўжо надаела,
Лепш я вам песню прапяю...

Тады змяніўся з твару Вітка,
Нервова шкельчыкі працёр:
Яму, напэўна, стала брыдка, —
Бо выйшаў ціха ў калідор.

«Ну і актыўнасць, — думаў горка, —
Такая зроду не была.
О, каб і творчая гаворка
На ўздыме гэтакім ішла...»

Не сцерпеў болей і Вялюгін:
Згарнуўшы злосна кулакі,
Наліўся чырванню з натугі
І прамычаў: «Ну й ..дакі...»

Ды гэту рэпліку паэта
Не ўчуў узнёслы Гаўрусёў:
— Мой агарод — мая планета,
А грады — глупства гэта ўсё.

Ну, каб узяў яшчэ Скапараў —
І я б адвёў калі душу...
А так — пакуль іх ускапаю,
Дык лепш паэму напішу...

Тут Лупсякоў, якога жонка,
Прывалакла сілком на сход,
І той адчуў сябе няёмка
І плітануў праз чорны ход.

Між тым, далёка ў заднім радзе
Сядзеў вядомы драматург,
І ясна ўсё было ў паглядзе,
Як ён глядзеў на гэты гурт.

Прызнаны майстра, а не зломак,
Відаць, сюжэт знайсці хацеў,
Паколькі сам ён, Макаёнак,
Даўным-даўно фальварак меў.

Ды вось падняўся Хведаровіч —
Сівагаловы аксакал —
І песімістам нездаровым
Рэвалюцыйны даў запал:

— Прашу, таварышы, паверыць,
Што калектыў — адзіны шлях,
І я пайду вам грады мераць
З чырвоным бантам на грудзях.

Я ў тундры марыў, як аб цудзе,
Што прыйдзе гэтакі дзянёк...
А тут — такая закусь будзе:
Свая цыбулька. Свой часнок...

Макаль з Вярцінскім меркавалі:
«Спакусны ўвогуле раён.
І мы б не раз падначавалі,
Каб там адкрыўся пансіён».

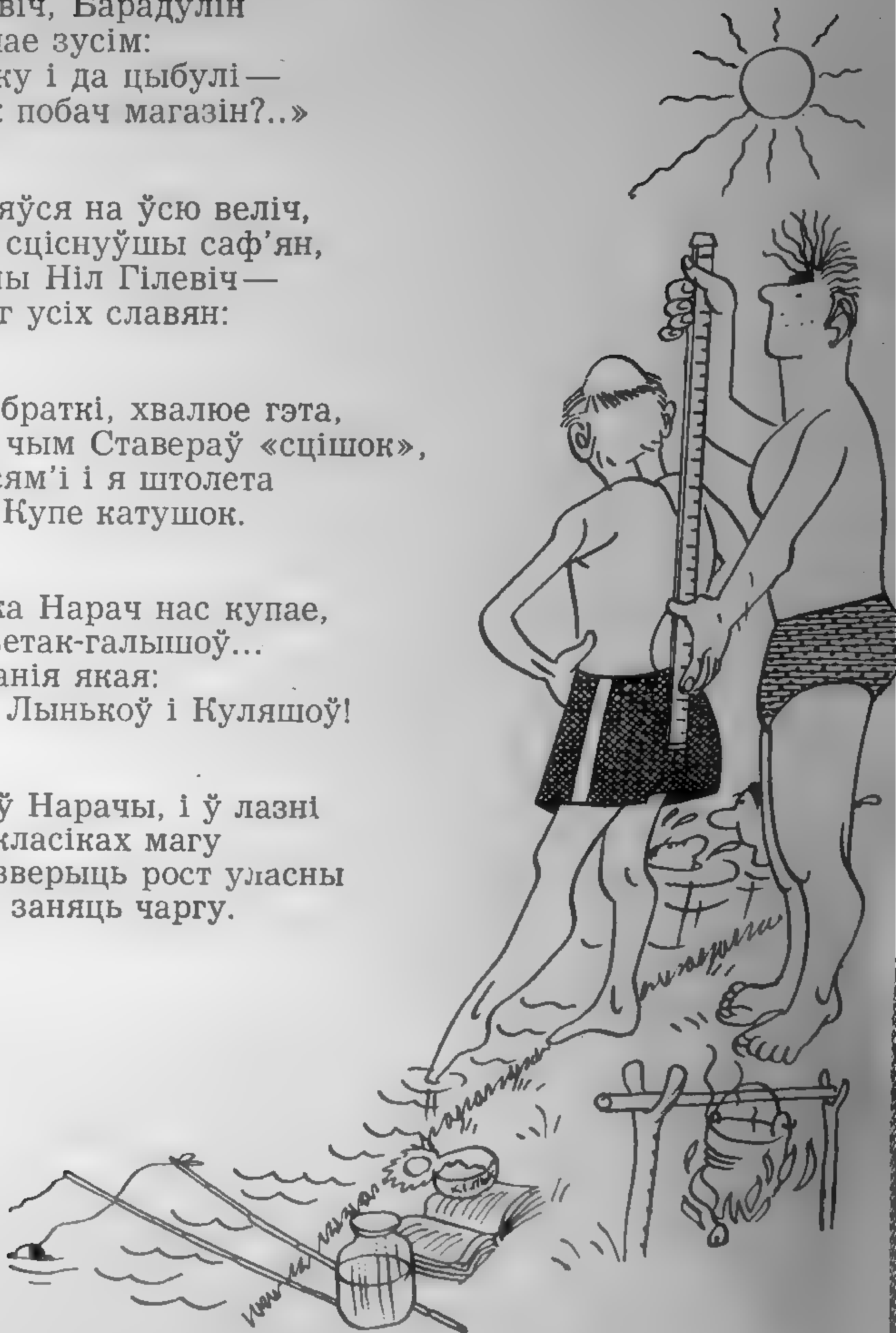
А Караткевіч, Барадулін
Гадалі іншае зусім:
«Да часнаку і да цыбулі —
Ці будзе ж побач магазін?..»

Тады падняўся на ўсю веліч,
Пад пахай сціснуўшы саф'ян,
Паэт-вучоны Ніл Гілевіч —
Вялікі друг усіх славян:

— Мяне, браткі, хвалюе гэта,
Не больш, чым Ставераў «сцішок»,
Хоць для сям'і і я штолета
Здымаю ў Купе катушок.

Дык там жа Нарач нас купае,
Як маці дзетак-галышоў...
Ды і кампанія якая:
Сам Танк, Лынькоў і Куляшоў!

Я ж там і ў Нарачы, і ў лазні
Па голых класіках магу
Дакладна зверыць рост уласны
І на Алімп заняць чаргу.

А ў гэтым гамузе вялізным
Мяне й не ўбачаць, і затруць...
Дый як жа будзе з камунізмам,
Калі ўсе грады пабяруць?..

Шушкевіч глянуў на гадзіннік:
Ці не даволі ўжо размоў?
— Сябры! Дык вывад наш адзіны:
Падзелім грады — і дамоў...

І вось, штурхаючы ў гаворцы
Адзін другога пад бакі,
Наперад рынуліся творцы,
Цягнуць на шчасце нумаркі.

Цягнулі творцы і не зналі,
Б'ючы пярэдніх у каршэнь,
Што ўжо найлепшае паклалі
Арганізатары ў кішэнь.

Што быў усцешаны ўжо досыць
Увесь часопіс «Беларусь»:
Шаўня, Шыловіч, Гроднеў, Досін —
Магутны аўтарскі хаўрус.

А ўвечар позна да паўночы
Па схілах Лысае гары
Хадзілі, вытрашчыўшы вочы,—
Шукалі ўчасткаў нумары.

О, творчы пошук пад гарою!
Калі б у гуле нашых дзён
Свайго станоўчага героя
Шукалі так — які б быў плён!..

2. ПРАБЛЕМА

Адвеку знаюць у народзе,
Што калі гною не дасі,
То будзе пуста ў агародзе —
І бога нават не прасі.

Каб агароднiна буяла,
Ва ўсю шугала на градзе —
Патрэбен гной. Ды і нямала.
А дзе ж узяць яго? Ну дзе?

Усіх адвеку фальваркоўцаў
Праблема гэтая гняла.
Цяпер яна, што ў горле костка,
Для нашых дачнікаў была.

Загаравалі лысагорцы
Сярод няўгноеных палёў.
І прыгадалі ў скрусе творцы:
Які шчаслівец Кавалёў!

Яму кругом пашанцавала —
І тут пайшло ў яго на лад:
За свата выбраў генерала,
А ў генерала шмат салдат.

Таму гарод не быў пустэльняй:
Абы прыходзіла пара —
Салдаты з поўнаю цыстэрнай
Так і газуюць да двара.

А паспрабуйце даць вы рады
Без генеральскае радні.
Ну, хоць ты сам кладзіся ў грады
І загнівай на карані.

Знайшлася першай паэтэса:
Сярод пустых яшчэ сядзіб,
На ейных сотках, побліз лесу,
Шпакоўня вырасла, як грыб.

«Раз аніхто з іх не даўмеўся —
Хай, дурні, бегаюць сюды...
Пакуль спахопяцца — за месяц
І гною будзе для грады».

Тым часам іншыя шукалі:
Хто — чарназём, хто — буры торф,
Хто — проста смецце, хто — фекалій,
Каравякі збіраў прафорг.

I кожны Кучару зайздросціў
І дэталёва ўспамінаў,
Як той у цырку па знаёмству
Браў угнаенне з-пад слана.

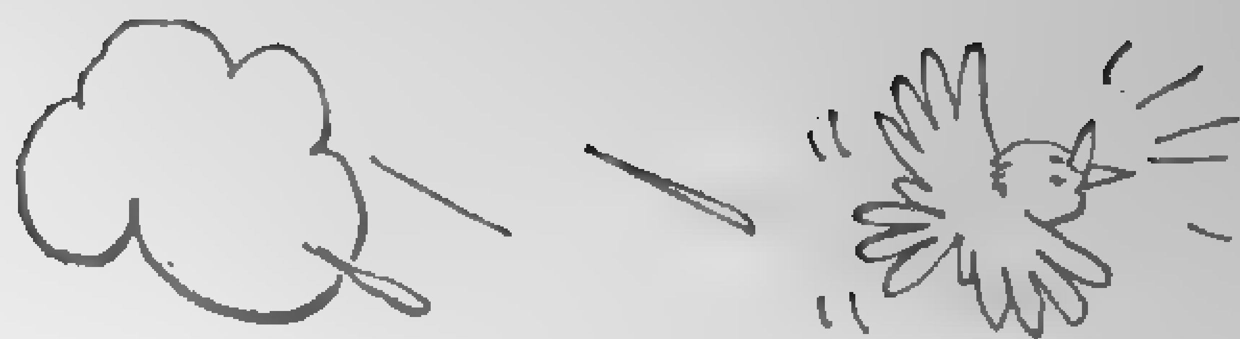
Як чуўся крытык вінавата
І ў цыркача сярод двара
Пытаў: «Скажы, а ці багата
Ён валіць гэтага дабра?»

Цыркач скрывіўся, цыркнуў слінай
І даў блатмайстару адказ:
— Ты і за плечы не закінеш,
Што ён нахляпае за раз...

Адзін празаік меў удачу:
Купіць гуана бочку змог.
Прыпёр упоцемку на дачу
І начапіў цяжкі замок.

Тады, на сорам Чалавеку, —
Ад слаўных будняў убаку —
І ўзнік ганебны лозунг веку:
«Г...о трымайце на замку!».

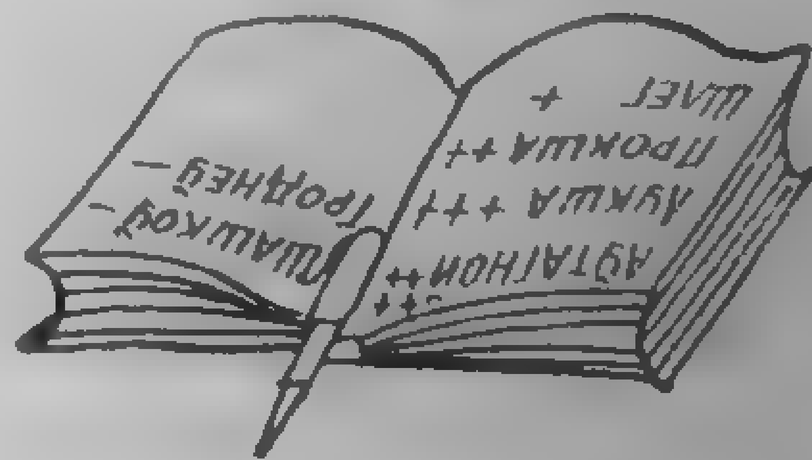
У звязку з гэтаю праблемай,
Якой жылі гаспадары,
Дыскусій шмат было й палемік
На схілах Лысае гары.

— Абы дзярмо, — аднойчы ўвечар
Сказаў Няхай і тут жа скіс.
Але паэту запярэчыў
Празаік Сачанка Барыс.

— Ну, не кажыце, гной няроўны.
Найлепшы той, што зробіш сам.
Бо ён жа твой, уласны, кроўны,
Як твор, які ты напісаў.

Мне гной уласны найдарожшы
За ўсякі куплены другі,
Хоць, пэўна, добры гной у Прокшы,
І ў Лукшы, мабыць, неблагі.

Ну, а вазьмі Шашкова з Гродневым?
Хто знае, што яны ядуць,
І што за гной табе дадуць?
Якая вырасце гародніна?

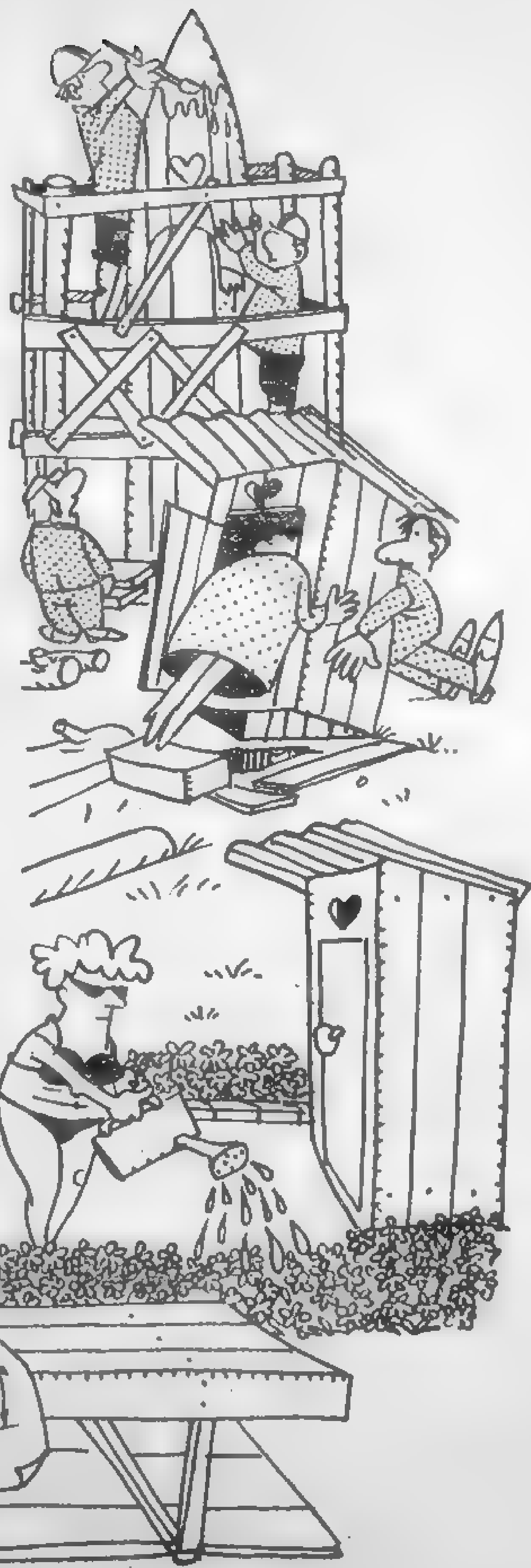
Калі глядзець на ўсё цвяроза,
Дык, можа, ў іх і гной такі,
Як іх няякасная проза,
Дзе рост не ў клубень, а ў пукі.

Ну, каб замучыла мінтрэга,
То я б адзін-другі камяк
Узяў бы толькі ў Сані Шлега
І то за тое, што зямляк...

Тым часам творцы зразумелі,
Што ў паэтэсы выйгрыш ёсць,
І пачалі кануры-келлі
На ўласных сотках ставіць скрозь.

Пакольні ўсе былі маэстры
І тэарэтыкі былі —
Пра адпаведнасць формы зместу
Не дбаць пры гэтым не маглі.

І кожны мучыўся маральна,
Часова ходзячы за куст:
Якой па форме прыбіральня
Павінна быць, каб чуўся густ?

Каб не пароў у вочы ўсякі,
Каму надарыцца зірнуць:
«Ну, вось сучасныя пісакі,
А ад жыцця, бач, адстаюць».

Бо што стандартная шпакоўня?
Даўно ўжо збрыдзела — шаблон.
Ці ў ёй падумаеш спакойна
Над віратлівым бегам дзён?

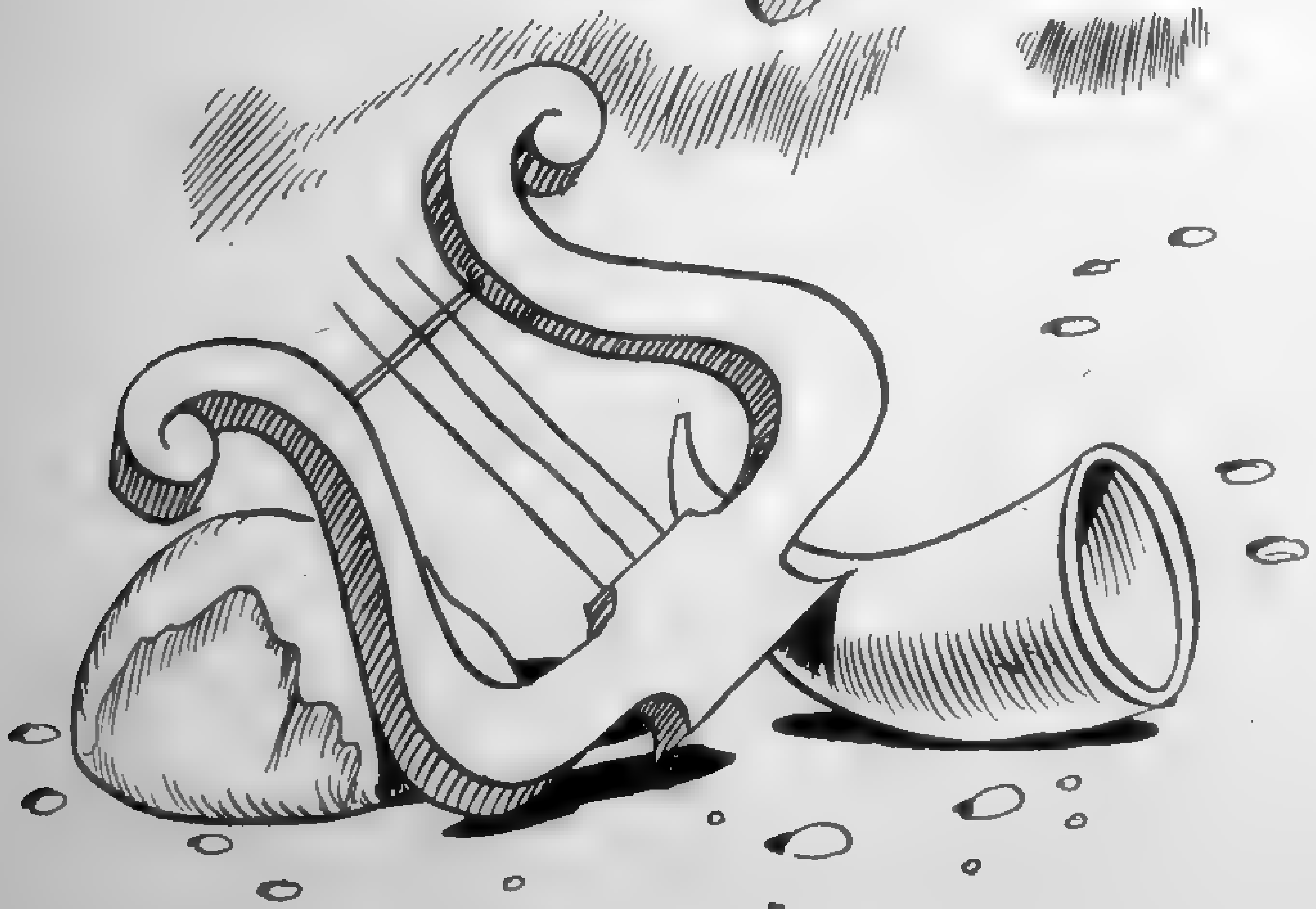
Не, тут стандарт — не суцяшэнне...
Нялёгка, як ты не круці,
Архітэктурнае рашэнне
Такой будыніны знайсці.

Ды ўсіх абставіў Сіла Гусеў:
Зрабіў кабіну — будзь здароў.
Пачырванець ажно прымусіў
Прафесароў і дактароў.

Ён форму ўзяў для туалета —
Што аж зайздросна паглядзець:
Як ёсць касмічная ракета,
Вось-вось гатовая ўзляцець.

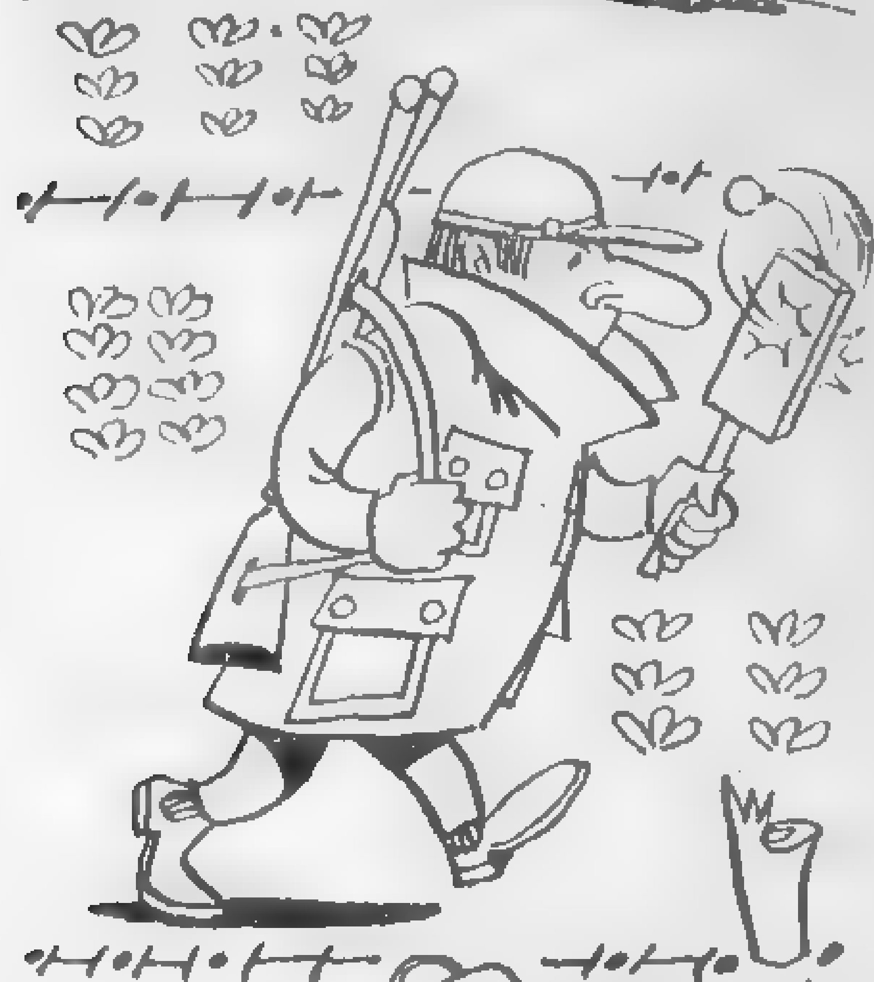
І гэтай форме сэнс быў ясны:
Заходзь, садзіся і ўключай.
Ну, а ці быў там змест сучасны —
Ты ўжо, чытач, мне выбачай...

3. БУДАЎНІЦТВА

І грады ёсць, і прыбіральні,
І ўжо на градах узышло,
Але у позні час і ў ранні
Спакою творцам не было.

Ну, скажам, вырасце радыска.
А дзе гарантый плот і дрот,
Што сам з'ясі? Сусед жа блізка:
Залезе ў творчы агарод.

Ці ж прывыкаць да плагіяту
Хапугам розным уначы?
Ну, а калі не зробіш хату,
Дык як жа грады сцерагчы?

Сабаку й тому трэба будка,
Каб ён не мок і не калеў.
І вось на ўчастку кожным хутка
Закрасаваў часовы хлеў.

Але ў часовым — надта мулка.
Вунь, калісь быў Часовы ўрад —
І той застаўся без прытулка,
Як далі выспятка пад зад.

Наш век суровы пэўнасць любіць,
А пэўнасць — гэта не хляўчук.
Канечне, з бёрнаў дом не зрубіш,
Бо адбяруць сякеру з рук.

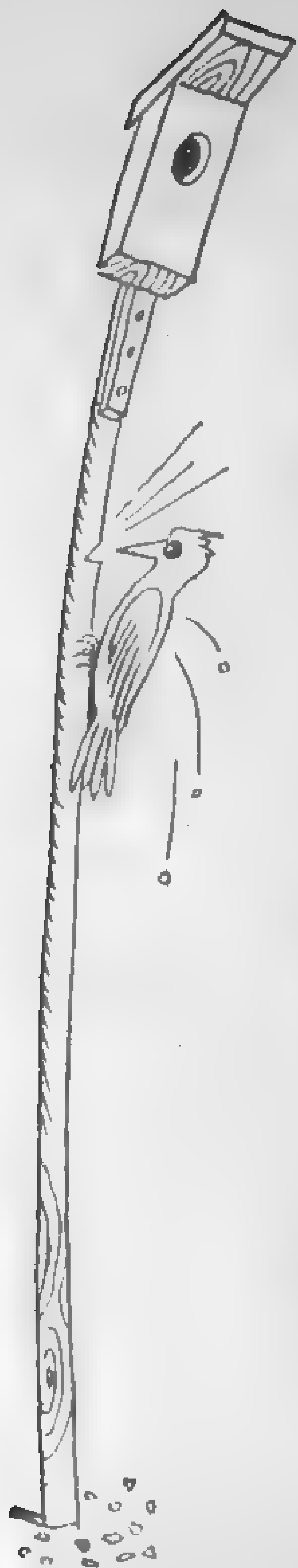
Таму і кожны лысагорац
Пачаў мазгамі варушыць,
Каб як аполкаў дзе агораць,
Зляпіць хацінку і зажыць.

І неўзабаве стала ясна,
Што ўсе цюхцяі-цельпукі,
Калі датычыць справы ўласнай —
Ого, якія спрытнякі!

Здзівіла ўсіх актыўнасць Цвіркі:
Займеўшы ўласны чарназём,
Адолеў лёгка закавыркі
І самы першы згрукаў дом.

За ім услед маўчун Арочка
Падважваў плашкі пакрысе.
О, як ён важна, без сарочкі,
Выглёндваў з кульбай на страсе!

Няхай з Кірэенкам глядзелі
На гэтых выскачак маўчком,
І ў Няхая душонка ў целе
Аж закруцілася ваўчком.

І ён як зух-ініцыятар
Ва ўсякай творчай барацьбе,
Зусім аднолькавыя хаты
Дастаў суседу і сабе.

Але сусед падумаў сціпла:
«Зраўняцца хатай — проста жах!»
І на бакір — у стылі «сціpта» —
Ён заламаў фацэтна дах.

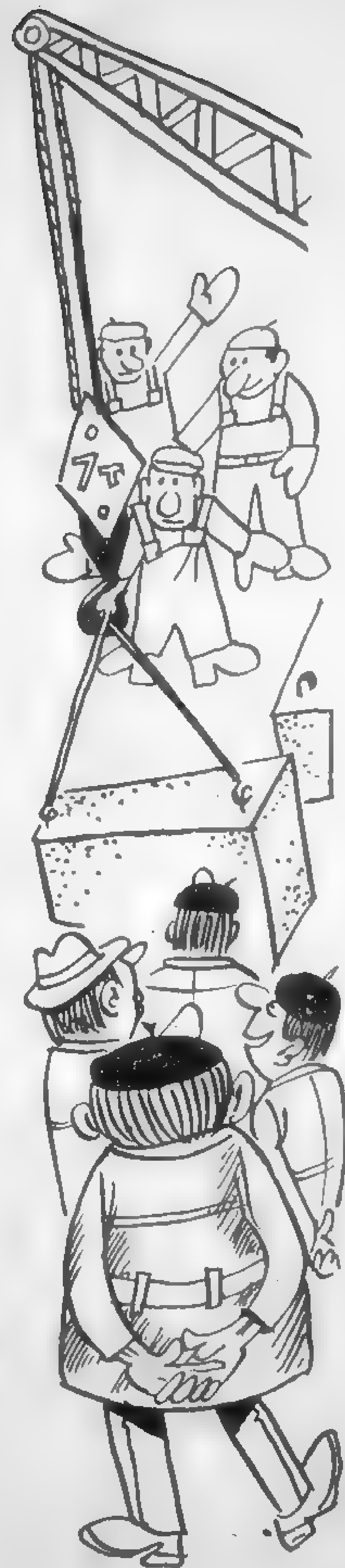
Тым часам Хомчанка змікіціў,
Што маху даў, не ўзяўшы град.
Надзеў свой пракурорскі кіцель —
Й адразу ўсё пайшло на лад.

Ён прыхапіў дзялянку хмызу
(Някепска знаць законаў дух!)
І дом — з падмурку да карнізу —
Урваў па часці бытпаслуг.

І ў Сергіевіча быў вопыт:
Былы калгасны старшыня,
Ён на драўніну ведаў попыт
І знаў, што тут з агнём гульня.

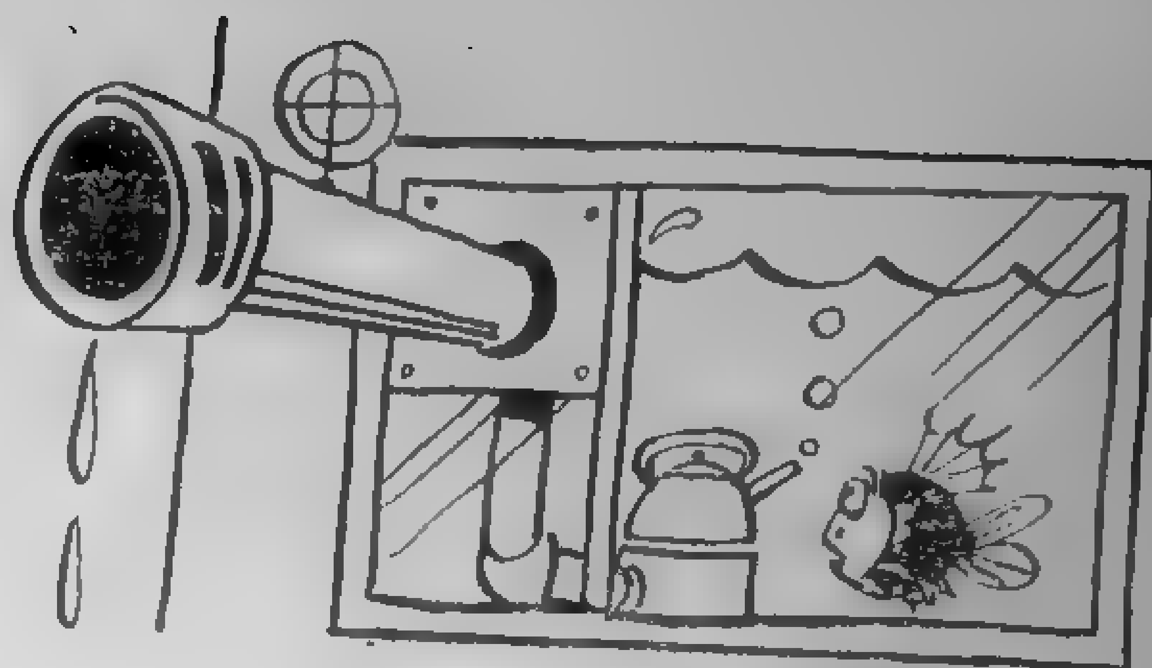
Таму на самым касагоры,
Дзе пры дзяльбе дастаўся пляц,
З абломкаў шыферу агораў
Стракаты казачны палац.

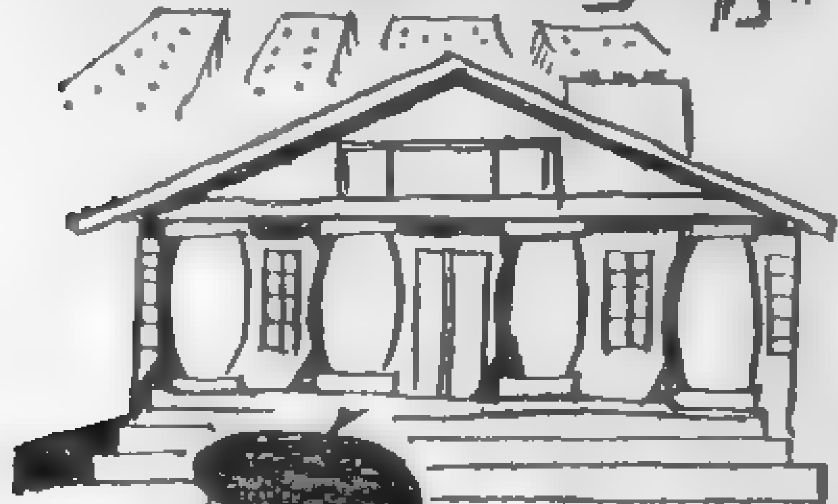
Не па ранжыру, як у войску,
Але не горш, як каралі,
Шыловіч, Калачынскі, Вольскі
Свае харомі́ны ўзвялі.

Ля іх, не любячы дарэмшчын,
Рукамі ўласнымі, як маг,
Стары сталяр-чырванадрэўшчык,
Адляскаў Звонак звонкі гмах.

Затое з краю і па цэнтры
Не прыкладалі ўласных рук
Сябры-пісьменнікі-дацэнты
І дактары усіх навук.

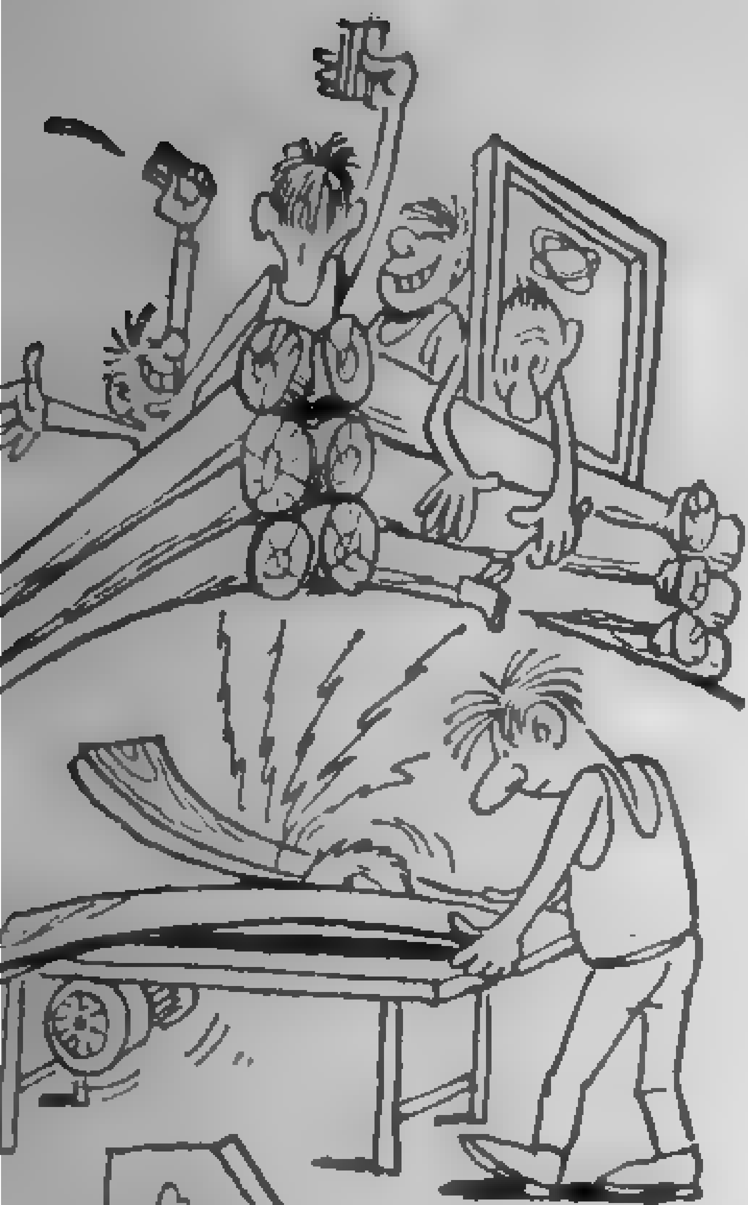
Александровіч дом, як пуню,
Зрабіў з паветкай заадно,
А каб выходзіў дым — прасунуў
Трубу, як гаўбіцу, ў акно.

Апроч таго — нашто ўжо лепей, —
(Хоць сам ён кажа, што бяда)
Крыніцай творчасці у склепе
З глыбінь прабілася вада.

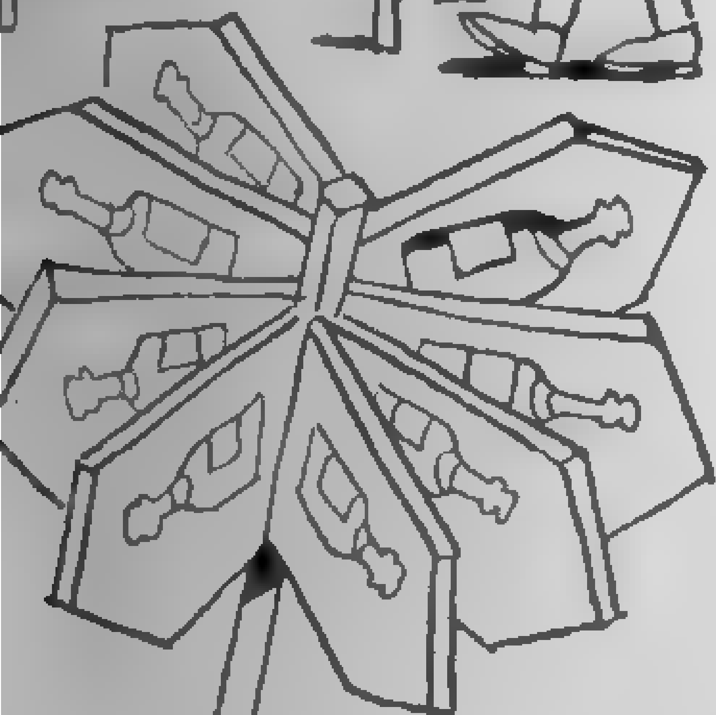
І Бугаёў, хоць быў вядомы
Як летуценнік-кніжкаед,
Аднак не меншую стадолу
На ўскрайку выстукаў услед.

А Куляшоў мудрэц-прафесар —
(Што ж, многа трэба на дваіх?)
Паставіў замак сярод лесу,
А не на сотках на сваіх.

Ды ўсе прафесары й дацэнты
Перад Навуменкам адным —
Былі як дробязныя цэнты
Перад далярам залатым.

Другі маштаб — другая марка:
Калі яму стаўлялі дом —
Тры дні вішчэла цыркулярка,
Чатыры дні звінела чарка,
І цэлых пяць сквірчэла скварка,
І кожны дзень вялася сварка, —
Былі Гамора і Садом.

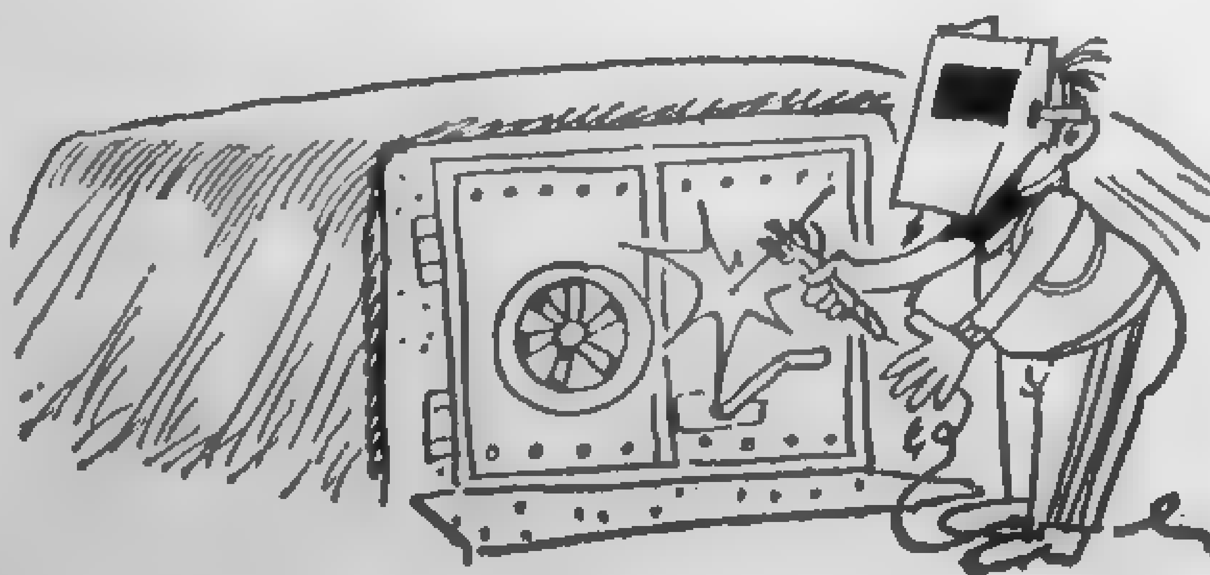

Астрэйка, той, што ў сотнях песняў
Уславіў некалі будан, —
За кожнай кроквай клікаў цесляў:
«Ну, злазьце, хлопцы, кроплю дам».

Стары празаік Аляксееў —
Ён генерал сапраўдны быў —
Не ставіў хату, град не сеяў —
Склеп-бамбасховішча зрабіў.

Паколькі проза не даецца,
Дык сакратар СП Ткачоў
Уцёк на ўчастак выдавецтва,
Сказаўшы: «Прэч ад смаркачоў».

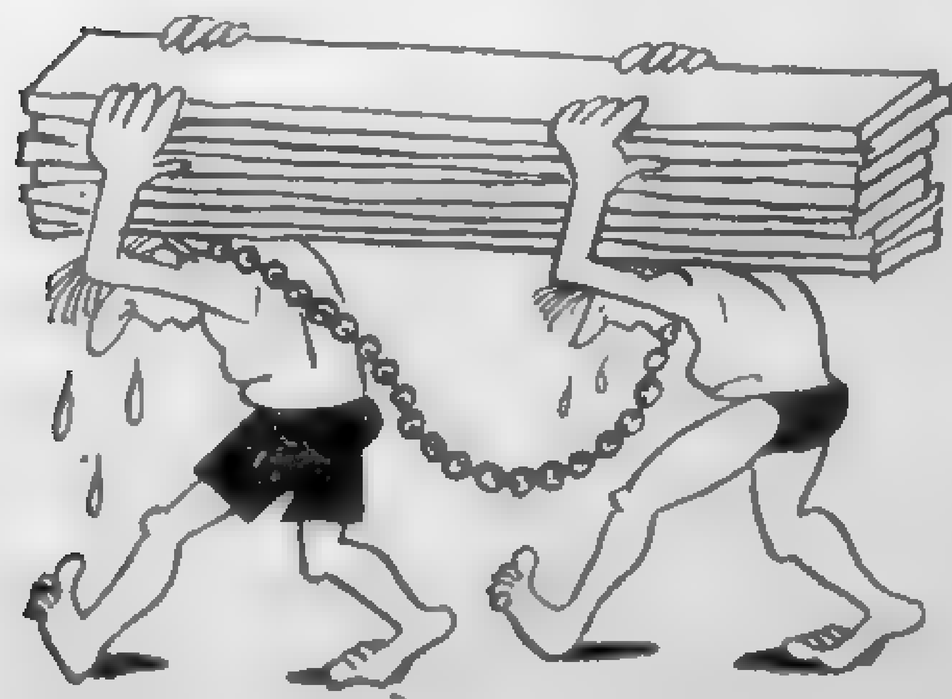

Аўрамчык з Герчыкам і Жычка—
Як бабруйчане-землякі—
У бабруйчан вядома звычка—
З радзімы вывезлі дамкі.

Святоша-праведнік Аўрамчык
Шмат нейкіх хлопцаў навалок—
Яны яму не дом, а храмчык
За тыдзень склалі да аблок.

Будаўнікоў тых незнаёмых—
Ужо ўзаемна, без турбот—
Ён адкрываў пасля імёны
У «Маладосці» цэлы год.

Калі свой церам Жычка ставіў,
Дык, як нявольнікі-рабы,
Цягалі дошкі Чэрня й Ставер,
У круг згінаючы гарбы.

А бедны Матузаў на даху
Сядзеў і ў роспачы стагнаў:
«А ці не даў я, братцы, маху,
Што іх са службы не прагнаў?

Я ж сам адзін тут маракую,
Раблю будыніну сваю.
І хто з іх піша? Хто друкуе?
Каго я, ўрэшце, выдаю?

Мне падазрона, што й Ракітны
Не раз сюды мяне падвёз.
Баюся: вельмі гіцаль спрытны.
Ці не зарыты тут дзе пёс?..

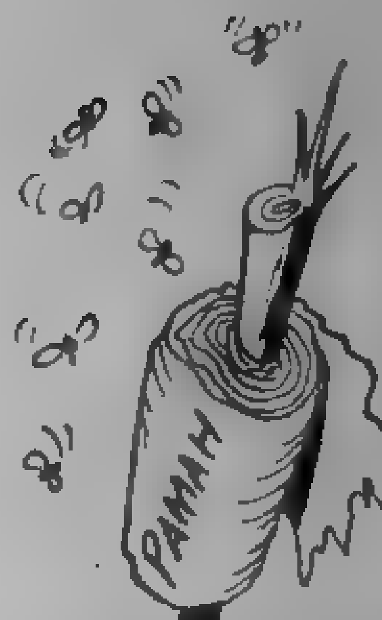
А Семяжон, прыдбаўшы ўчастак,
Апошнім ўзяўся дом стаўляць:
«Мая ж такая доля-шчасце:
Я ж і жаніўся ў сорак пяць...»

Ва ўсіх дамы, ва ўсіх палеткі,
І толькі ў беднай Палтаран
Стаяў хляўчук, сядзелі кветкі,
Ляжаў нявораны дзірван.

4. ТАК І ЗАЖЫЛІ

І вось пасёлак як пасёлак:
Гароды, вуліцы, дамы,
Сям-там драты у восем столак...
А як жа пішуцца тамы?

Пакуль змагу падкараvуліць,
Ці творыць хто, скажу вам так:
Я і па першых назвах вуліц
Адчуў фантазію пісак.

Гучалі назвы вельмі ёмка:
Астрэйкаў пляц, Ласіны рог,
Завулак Цвіркі, Няхаёўка,
І Пракурорскі хутарок.

Але скажу я вам сумленна:
Хоць і ад цэнтра убаку,
Было найболей ажыўлення
У Калачынскім тупіку.

Жыццё ішло сваім парадкам:
Хто на калёсах пёр ваду,
Хто з жонкай корпаўся
на градах,
Палоў драсён і лебяду.

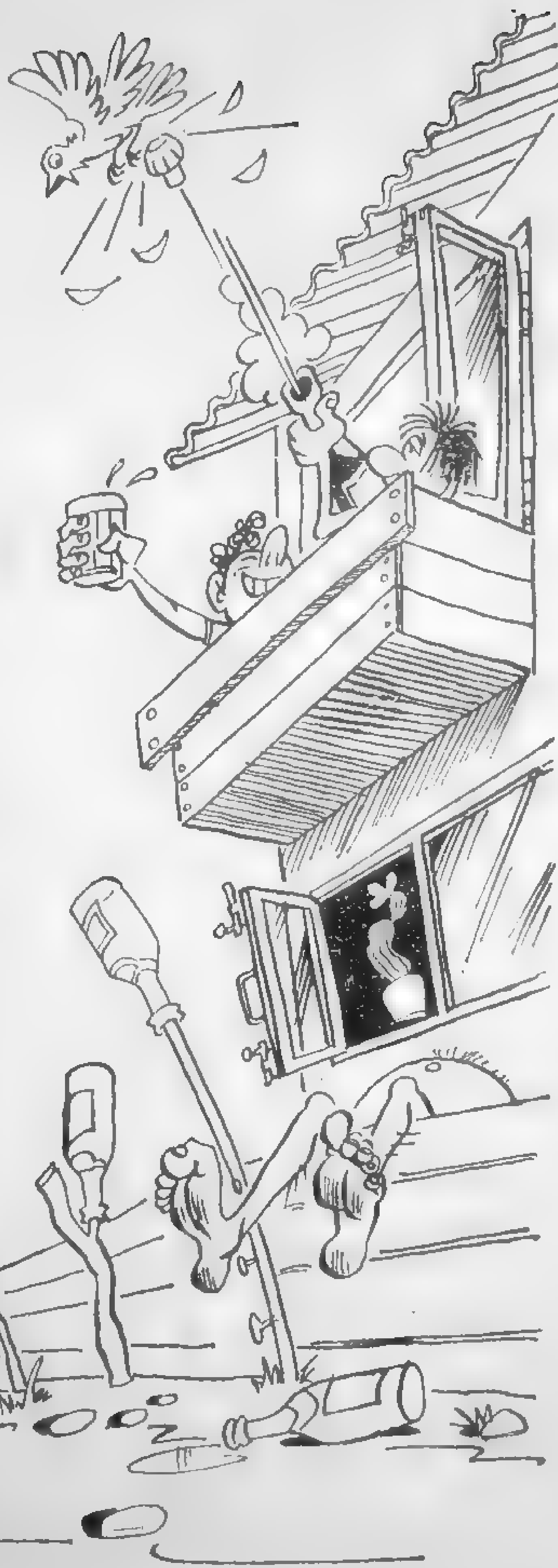
Хто паліваў растворам дрэўцы,
Хто падстрыгаў-раўняў кусты,
А хто на сонцы лежма грэўся
І гладзіў свой жывот пусты.

Ды праклінаў Саюз і дачу,
З пакутным одумам на лбе,
Пакуль з паўстанка перадачу
Прыцягне жонка на сабе.

О, тыя з горада візіты!
Як тут чакалі іх заўжды!
А як прасілі: «Прывязі ты
Бутэльку сельтэрскай вады»!

Але прывозілі звычайна
Не з тымі пляшкамі баул,
І жонкі ў роспачы, адчаі
Крычалі: «Гвалт» і «Каравул».

У гмаху Звонака піялы
Звінелі так, што чулі ўсе:
Не чай зялёны аксакалы
Цягнулі ўслодыч пакрысе.

У Няхая на Няхаёўцы
З гаспадаровых рук штодзень
Сцяг паэтычны бралі хлопцы
І спалі ўпокат абы-дзе.

Затое ў будане Астрэйкі
Не моўкла позна гамана:
Каністра гары, кус карэйкі,
Ну, і цыбуліна адна.

Таму Валоўшчынская крама
Амаль заўжды была пустой:
Пітва ніякага ні грама —
Хоць трупам ляж, хоць слупам стой.

Дык у сяле не без прычыны
Бурчэлі злосна мужыкі:
«Ці не адпэндзіць нам, мужчыны,
Адсюль піцьменнікаў такіх?»

Ды і валоўшчынскія цёткі
Клялі іх, зведаўшы бяду:
«Не напаіць з балотца цёлкі —
Пісакі выпілі ваду».

Жыццё і дачніц турбавала:
Бывала, рана-ранічкой
Імчыць кабета з самазвала,
Уся — парыў і неспакой.

Суседка з хаты ёй насустрач —
Яшчэ спрасонку ў негліжэ:
— Чаго ты прэшся гэтак шустра?
Які кадук цябе глыжэ?

— Хачу зваліцца неспадзеўку:
Адзін начуе мой стары,
Дык мо прыцёг якую дзеўку,
Каб іх цягалі дактары!

— Ну, калі мой прыпрэ дурніцу
На гэту Лысую гару —
Я падпалю на ёй спадніцу
І як жабоцьку раздзяру...

Дык і не смех, што Арцік Вольскі
На ўчастку голым, як спіна,
Палатку летнюю па-свойску
З уласнай жонкай напінаў.

Былі й паслугі для пісакаў.
Тут Янка Кучар — казначэй
Збіраў узносы і не плакаў:
Бо ўсе на месцы, дык лягчэй.

І доктар Нэйфах, хоць і рэдка,
На соткі ўласныя імчаў,
Дзе толькі ўслон быў — раскірэка —
Нібыта ў клініцы тапчан.

Ён у пісак пытаў з дакорам:
— Часнок і хрэн на градах ёсць,
А дзе ж жэнь-шэнь? Дзе гэты
корань?
Што вам прадоўжыць маладосць?

Ён клаў масцітых уздоўж лаўкі,
А немасцітых — на зямлі,
І сам насіў з балотца п'яўкі,
Каб кроў нядобрую пілі...

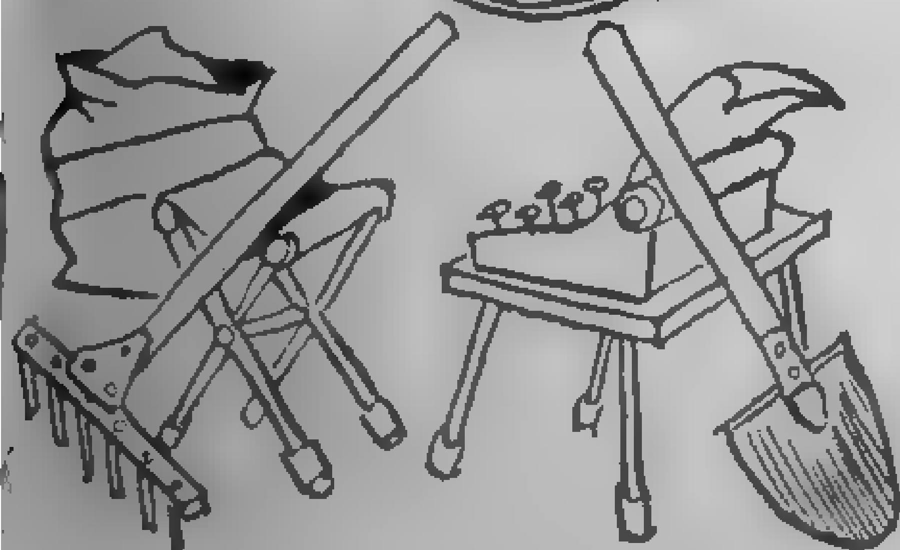
Турбот хапала лысагорцам.
Ішлі ў гарод і ў дзве рукі —
У пальцах з гонарам і форсам —
Перацiралі камякі.

О, калі б так перацiралі
Любы радок і кожны сказ,
Якія б дулі выраслі
На творчым зябліве у нас!

А то прывыклі, марнатраўцы,
Паперу крэмзаць, абы з рук,
Не ганарару б ім, а трасцы
За той «цяп-ляп», што пруць у друк.

Бач, растлусцелі на дармовым,
Параз'ядаліся, сычы.
Няма таго, каб палкім словам
Народу дзейсна памагчы.

Але нашто ім дбаць пра творы,
Калі ўся справа на мазі:
Гуркі, трускалкі, памідоры —
Хоць ты на выстаўку вязі.

Зірнеш — дык здзівішся: дарэмна
Такім ударнікам палёў
Дасюль не выдалі ні прэмій,
Ні лаўрэацкіх медалёў.

Усё адно, як тым пісакам, —
Якім хоць грошы і далі,
Але ўручыць дыплом са знакам
За пісаніну не змаглі.

Наогул, з прэміямі туга —
Дайсці няпроста да вянца:
Па зачараванаму кругу
Яны ўсе ходзяць без канца.

Пакуль разы са два, не меней,
Абыдуць цалкам гэты круг —
Дык будзь ты, Грышка, тройчы
геній —
Не дачакаўшы, спусціш дух.

Пытанне гэтае — не жарты,
Вазьміце рэч, што пад рукой:
Вось гэты твор — што, ён не варты
Саліднай прэміі якой?

Ён можа больш сказаць народу,
Чым іншы збор у шмат тамоў,
Ды не хачу я ўзнагароды,
Мне б хоць жывым прыйсці дамоў...

Хай змест лакальны ў творы гэтым,
Ды ён напісан нездарма.
Яго б ў насценную газету—
Але ў пісак яе няма.

Была б газета—разам з Жычкам
Пытанне б высветліў Няхай,
Чаму напхалі ў гурт чужынцаў
І хто зрабіў гэты пхай-пхай?

Магчыма, быў зямлёю гандаль
За кошт абдураных пісак?
Бо ці ж дакажаш розным гадам,
Што грэх за соткі браць ясак.

Былы рэдактар «ЛіМа» Горцаў
(Яму ўсё рэзаць тэкст карціць)
Як згледзеў зброд між лысагорцаў—
Рэзюмаваў: «Подсократить!».

Але падняўся новы вэрхал—
Усіх зваліла навіна:
Што нібы ёсць папера зверху—
І дачам з соткамі—хана.

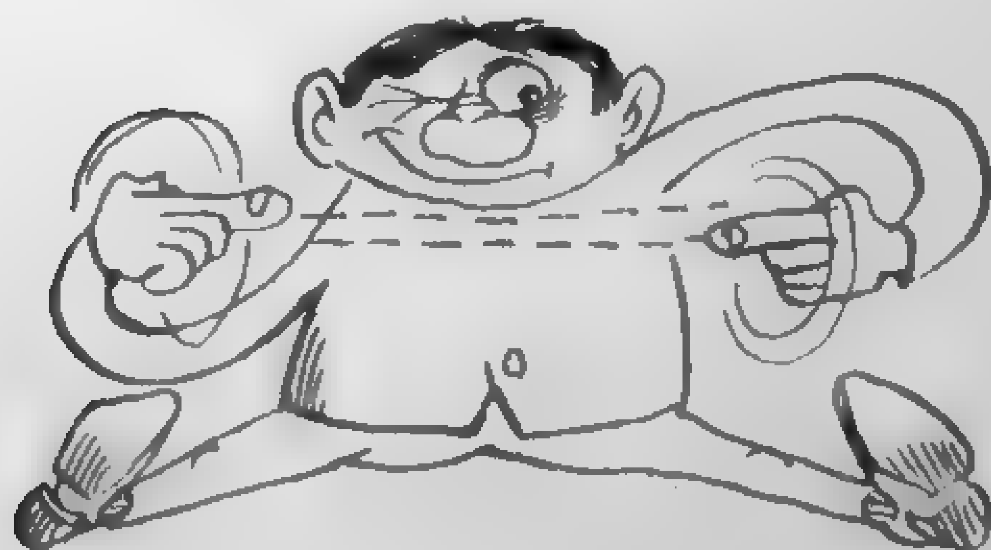
Забедавалі небаракі:
— А мо хто выдумаў на злосць?..
— А хто сказаў?
— Ды сам Бураўкін,
О, гэты знае ўсё, як ёсць...

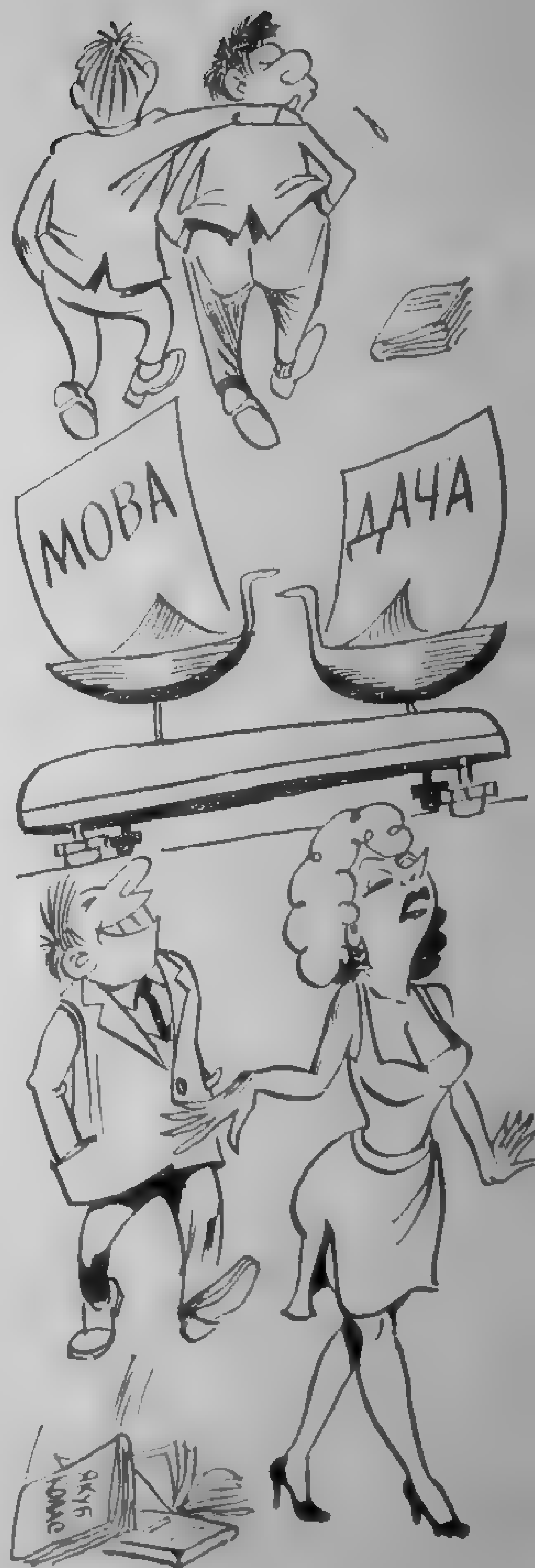
Адных адкрыта выклікалі
І прапаноўвалі аддаць.
Другім жа — тонка намякалі,
Каб адмаўляліся ад дач.

Ды зблытаць базіс з надбудовай
Ніхто з дасведчаных не мог.
Куды прасцей ад роднай мовы
Было б адмовіцца, дальбог.

Ужо не раз раўло мяшчанства:
«Пара камісію ствараць!»
Па ліквідацыі няшчаснай,
Што ўсё не хоча паміраць.

Яны даўно былі гатовы
Ажыццявіць «святы» парыў —
Ліквідаваць дашчэнту мову,
Якой Купала гаварыў.

Калі б іх партыя хоць зрэдку
Не асаджала пугаўём —
Дык без указу, без дэкрэту,
Глынулі б бедную жыўём.

Але назло іх крыку «знішчыць!»
З глыбінь народнага жыцця
Увысь ірвалася Янішчыц —
Палесся мілае дзіця.

І паміж іншым, аніколі —
Ні ў светлых снах, ні наяву —
Ні свой палац, ні соткі ў полі
Не лезлі ёй у галаву.

ЗАМЕСТ ЭПІЛОГА

Ну вось, і ўсё мае сказанне,
І кропку ставіць мне пара.
Пара сказаць на развітанне:
Бывай жа, Лысая гара.

Але, магчыма, што нашчадкі,
Як прачытаюць гэты сказ,
Не змогуць выращыць загадкі:
А што за век быў, што за час?

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі, наеўшыся ў адвал,
Сёй-той прыкінуў, што панчоха —
Зусім не кепскі ідэал.

Калі арлы ляцелі ў космас —
Ім крылы зорамі пякло,
А кажаны з руціны коснай
Насілі харч сабе ў дупло.

Калі здрабнелі нават блазны,
І ўжо ніякі скамарох
Не мог дзвярыма ў гневе бразнуць
І маску зняць з сябе не мог.

Калі ў кампаніі парою
Не зразумець, ну, хоць ты плач,
Хто лезе чокацца з табою:
Ці шчыры сябра, ці стукач.

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі гадаў інтэлігент:
Чаму стандартны выпівоха
Вылазіць часам на прэзент?

Калі сёй-той крычаў пра брацтва,
А сам ірваўся з капытоў,
Каб як мага вышэй прабрацца—
Далей ад шэранькіх братоў.

Калі ў сталіцы беларускай
Культурнасыты мешчанін
Лічыў грамадскаю нагрузкай
«Язык тутэйшы» прышчаміць.

Калі другі артыст народны
Не знаў і двух народных слоў,
Затое меў тут харч нязводны
І ўволю цешыўся з аслоў.

Быў час, быў век, была эпоха,
Калі ў СП сакратароў
Хоць і было залішне троха,
Ды кіравалі — будзь здароў!

Калі звалілі з трона Броўку,
А цераз нейкі год-другі
Вярнуць на трон хацелі зноўку —
Нанова выбраць у багі.

Калі не ўмелі дэталёва
У справу ўнікнуць і рашыць,
Таму з брандспойта Кавалёва
Ўзяліся «Полымя» тушыць.

У наступ рынуліся пешкі,
Лілі ваду за чанам чан —
І задымілі галавешкі
У вочы бедным чытачам.

Калі ўжо дыму ўсім хапіла,
І стала кашлю не стрымаць,
Тады Кірэенку кадзіла
Далі, каб зноўку раздзімаць.

І хоць ізноў ніхто як трэба
Пагрэцца «Полымем» не мог,
Затое слупам аж да неба
Ляцеў віхор «цыганскіх блох».

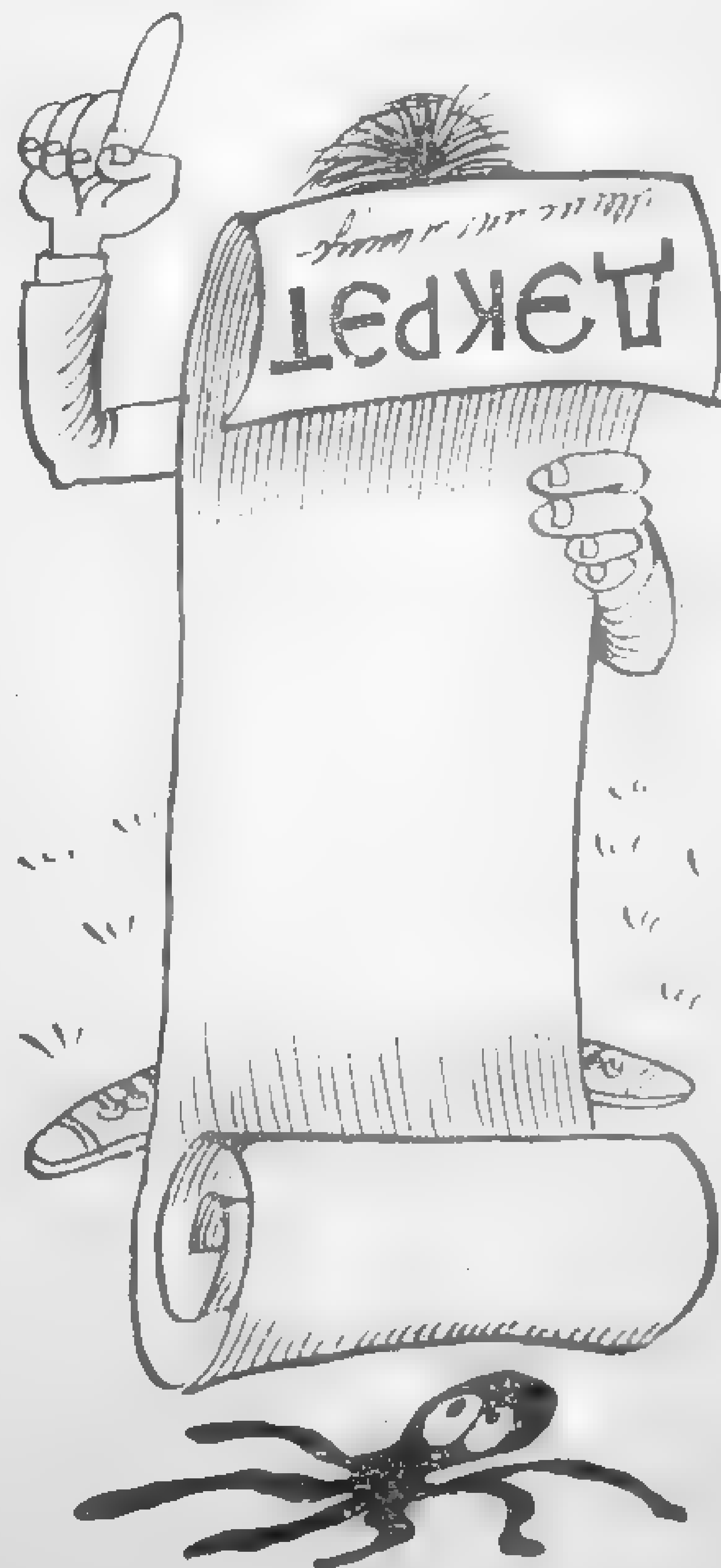
Быў час, быў век, была эпоха,
Калі без культаўскіх гужоў
Настала ў думках «суматоха»,
І сніўся Модалю Яжоў.

Калі ў гатэлі Магілёва
Байкар, не сцерпеўшы пакут,
Ганяў пісаку Гарулёва
Па ўсіх паверхах з кута ў кут.

Калі з сваім радком паршывым
Сапселы ...... ўсюды лез,
А графаман-калун ......
Ішоў яму наперарэз.

Калі ў бюро па прапагандзе
Дзяяч, збаёдаўшы літфонд,
Гадаў, ці лепш прадоўжыць гандаль,
Ці курс узяць на выпівон?

Калі да Прокшы «ЛіМ» даехаў,
Але ніхто не гараваў,
А Ул. Няхамкін, ён жа Мехаў,
Адзін газетай кіраваў.

А тарбахват-пранырa ......
Не быў ад гэтага ў журбе,
І бедны «ЛіМ» з ягонай ласкі
Зрабіў карытам для сябе...

Але і Прокша ў лібералы
Па прастаце сваёй папаў.
І «ЛіМ» у Прокшы адабралі,
І новы шэф дэкрэт скляпаў:

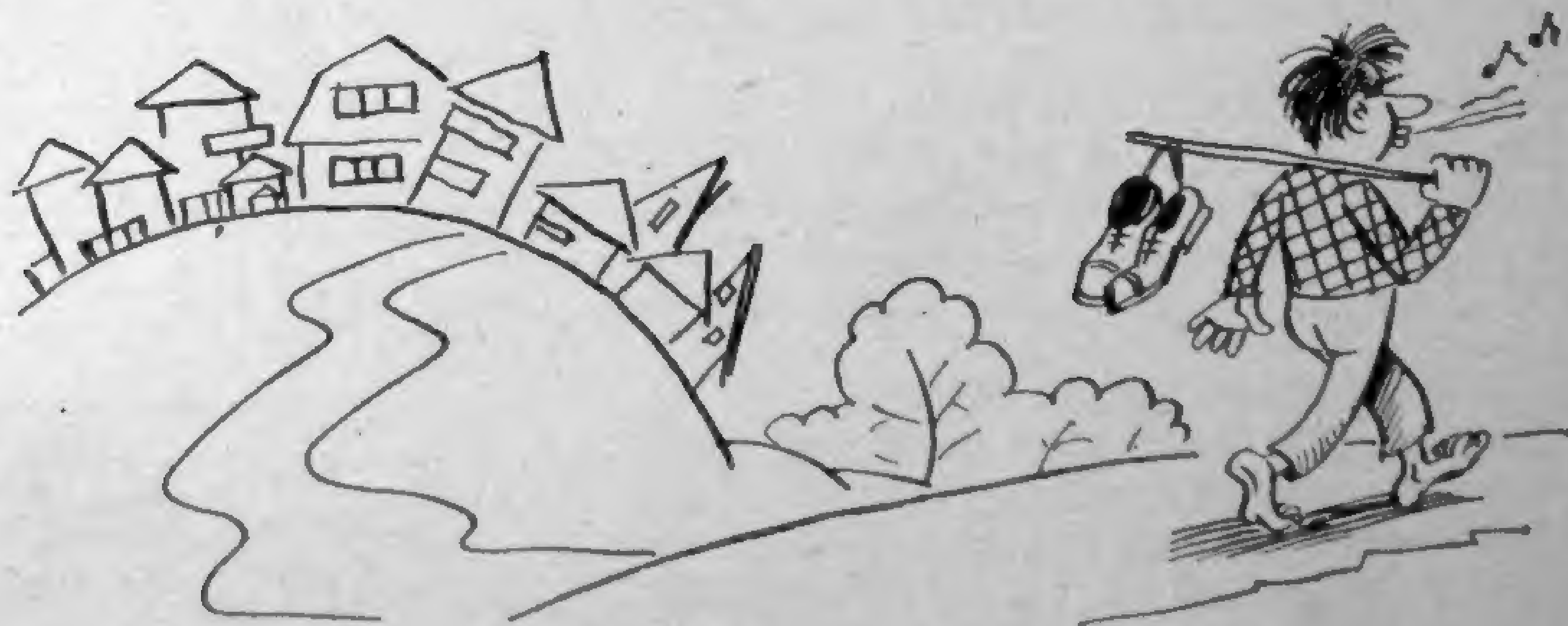
«Каб не было пасля агідна,
Хай кожны ўважліва глядзіць,
Бо і ў нататках часта гідра
Контррэвалюцыі сядзіць».

Ды паспрабуй ты праўду ляпнуць—
Цябе стаўкуць на груцу ўраз.
Як кажа Ставер: «Тамбу-ламбу,
Глядзіш—і спёкся папуас».

Аднак жа хопіць. Больш ні слова.
Мне адпачыць даўно пара,
Бывай жа, брація, здарова,
Да стрэчы, Лысая гара!

А хто пісаў паэму гэту,
І дзе тварыў ён, і калі—
Навечна канула у Лету
І толькі бурбалкі пайшлі.

Адкрыцця гэтага не зробіць,
Хоць зад натрэ да мазалёў,
Ні крот Сцяпан Александровіч,
Ні кротус Генус Кісялёў.

УЛЬТЫМАТУМ
ВЕДЗЬМАКУ ЛЫСАГОРСКАМУ!

КАЛІ 5 ЧЫСЛА НАСТУПНАГА МЕСЯЦА НЕ З'ЯВІШСЯ З ПАШПАРТАМ І ЧАРНАВІКОМ ПАЭМЫ ПА ГАНАРАР, ТО ЎЖО 6 ЧЫСЛА ПЕРАЛІЧЫМ ЯГО Ў ФОНД КУЛЬТУРЫ, ЯКІМ КІРУЕ ТАВ. ЧЫГРЫНАЎ І. Г.

ВОЖЫК.

3

Ведьмак ЛЫСОГОРСКИЙ

СКАЗ О ЛЫСОЙ ГОРЕ

Рэдактар Валянцін БЛАКІТ (В. У. БОЛТАЧ)

Тэхрэдактар А. П. КАРШАКЕВІЧ. Карэктар В. М. ШУСТ.

Здадзена ў набор і друк 05.02.88.
Фармат 70×108 1/32. Папера друкарская № 2. Новагазетная гарнітура.
Друк высокі. Ум. друк. арк. 2,1. Ум.-фарб. адбіткаў 2,0.
Ул.-выд. арк. 2,4. Дадатковы тыраж 30 006 экз. Заказ 776. Цана 10 кап.

Адрас рэдакцыі:
220041, Мінск, Ленінскі праспект, 77

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
220041, Мінск, Ленінскі праспект, 79.

цана 10 кап.
Бібліятэка Вожыка № 1 (187)
індэкс 74827

